

خانواده‌گرایی در سیره امام حسین(ع)؛ الگویی از مهرورزی و مسئولیت‌پذیری

یک دین‌پژوه با بیان اینکه خانواده در سیره امام حسین(ع) گستره‌ای از مهرورزی آگاهانه و مسئولیت‌پذیری عمیق در قبال همه اعضای خانواده انسانی را شامل می‌شد، گفت:

یک دین‌پژوه با بیان اینکه خانواده در سیره امام حسین(ع) گستره‌ای از مهرورزی آگاهانه و مسئولیت‌پذیری عمیق در قبال همه اعضای خانواده انسانی را شامل می‌شد، گفت: ایشان با رفتارهایی سرشار از احترام و توجه به همسر و تربیت هدفمند فرزندان، اسوه‌ای کامل در ایجاد کانونی گرم و مبتنی بر ارزش‌های الهی ارائه دادند. این منش، علاوه بر تحکیم بنیان خانواده، الگویی جاودان برای توازن بین عاطفه، تعهد و درس‌هایی ماندگار در مدیریت روابط انسانی براساس کرامت و مسئولیت‌پذیری است.

میلاد امام حسین(ع) همزمان با ایام فرخنده میلاد سومین اختر تابناک آسمان ولایت حضرت اباعبدالله الحسین(ع) فرصتی فراهم می‌آید تا افزون بر تبریک و شادباش این ایام پربرکت نگاهی عمیق‌تر به ابعاد گوناگون سیره آن بزرگوار ببندازیم؛ سیره‌ای که تنها در صحنه فاجعه بار عاشورا خلاصه نمی‌شود، بلکه سراسر زندگی پربرکت ۵۷ ساله ایشان آئینه‌ای تمام‌نما از انسان کامل و الگویی ماندگار برای فرد و جامعه است. امام حسین(ع) نه تنها قهرمان میدان نبرد با ستم بودند، بلکه استاد بی‌بدیل میدان مهرورزی، تعامل اجتماعی، مدیریت عاطفی و مسئولیت‌پذیری در برابر مردم و زمانه خویش نیز به شمار می‌آیند.

شاید برای بسیاری تصویر امام حسین(ع) تنها با صحنه‌های حماسی و غم‌انگیز کربلا گره خورده باشد، اما حقیقت آن است که جلوه‌های درخشان زندگی ایشان از کودکی در دامان پیامبر اکرم(ص) تا دوران امامت سرشار از درس‌هایی ناب برای روابط انسانی، اداره خانواده، تعامل با دوست و دشمن، ایستادگی در برابر ظلم و توجه به محرومان است. ایشان در رفتار با همسر و فرزندان سرمشق محبت و احترام بودند، در برخورد با نیازمندان و منتقدان، نماد گذشت و حکمت و در مواجهه با حکومت‌های جور، تجسم روحیه آزادگی و مسئولیت‌پذیری اجتماعی.

ایکنا همزمان با میلاد امام حسین(ع) و برای بررسی ابعاد گوناگون زندگی اجتماعی و نحوه تعامل ایشان با آحاد جامعه اسلامی به گفت‌وگو با حسین علیزاده، عاشوراپژوه و محقق حوزه اهل بیت(ع) پرداخته که مشروح آن را در ادامه می‌خوانیم. ایکنا - با توجه به جایگاه امام حسین(ع) به عنوان نواده پیامبر(ص)، ایشان در تعامل با مردم عادی از جمله بینوایان، کودکان و حتی منتقدان چگونه رفتار می‌کردند؟ آیا نمونه‌ای تاریخی از برخورد ایشان با افراد معمولی جامعه در خاطر دارید که بیانگر منش اجتماعی ایشان باشد؟

امام حسین(ع) شخصیت بسیار برجسته‌ای در اسلام و به ویژه در تشیع هستند. اگرچه محبت و ارادت نسبت به ایشان فراوان است، اما شناخت جامعی از ابعاد گوناگون زندگی آن حضرت به ویژه در زمینه تعاملات اجتماعی ایشان کمتر مورد توجه قرار گرفته است. ایشان تنها به صحنه عاشورا و جنبه‌های غم‌انگیز آن محدود نیستند، بلکه الگویی کامل در همه عرصه‌های زندگی از جمله تعامل با اقشار مختلف مردم هستند. در پاسخ به این پرسش نمونه‌هایی تاریخی از منش اجتماعی امام حسین(ع) بیان می‌شود.

تعامل با یک نیازمند

نقل شده است فردی نیازمند که به دلیل عدم توانایی مالی پرداخت دیه‌ای بر عهده‌اش سنگینی می‌کرد، نزد امام حسین(ع) آمد و برای حل مشکل خود از ایشان درخواست کمک کرد. امام(ع) فرمودند که پرداخت این دیه را می‌پذیرند اما به شرط پاسخگویی به چند پرسش. آن‌گاه فرمودند: «اگر به یک پرسش پاسخ دادی، یک سوم دیه را می‌پردازم و برای بقیه به سراغ دیگران برو. اگر به دو پرسش پاسخ دادی، دو سوم را می‌پردازم و اگر به هر سه پرسش پاسخ دادی، تمام دیه را متقبل می‌شوم». آن مرد با شگفتی پرسید که ای پسر رسول خدا(ص)! آیا کسی مانند شما با این همه دانش از شخصی نادان مانند من پرسش می‌کند؟ امام(ع) در پاسخ فرمودند: «از جدم رسول الله(ص) شنیدم که می‌فرمودند: بخششی که به مردم می‌کنید باید با میزان علم و فرهنگ آنان تناسب داشته باشد. اگر دانش تو بیشتر باشد، بیشتر به تو کمک می‌کنم و اگر کمتر باشد، کم‌تر».

امام حسین(ع) در تعامل با تمامی اقشار جامعه از نیازمندان و عادی‌ترین افراد گرفته تا منتقدان و حتی دشمنان، همواره با کرامت، حکمت، رأفت و در جهت هدایت و آموزش رفتار می‌کردند و منش ایشان الگویی کامل از انسانیت و فضیلت‌های اخلاقی

سپس، امام(ع) پرسش های خود را مطرح کردند که عبارت بودند از: «گرامی ترین کارها چیست؟» مرد پاسخ داد: «ایمان به خدا» امام(ع) پرسیدند: «راه نجات چیست؟» پاسخ داد: «امیدواری به خدا» و هنگامی که امام(ع) پرسیدند: «زینت مردان چیست؟» پاسخ داد: «دانشی که با بردباری همراه باشد». سپس، امام حسین(ع) پرسیدند: «اگر فردی از این زینت بهره ای نداشت، چه چیزی جایگزین آن است؟» مرد گفت: «مال و دارایی که با جوانمردی همراه باشد». امام(ع) مجدداً پرسیدند: «اگر آن را نیز نداشت؟» پاسخ داد: «فقر و نیازمندی که با شکیبایی همراه باشد». امام(ع) ادامه دادند: «اگر این صفت را هم نداشت چه؟» آن مرد گفت: «در این صورت، سزاوار است صاعقه ای از آسمان فرود آید و او را بسوزاند». امام حسین(ع) از پاسخ های آن مرد خشنود شدند و کیسه ای حاوی هزار دینار به همراه انگشتر خود که حدود دویست درهم ارزش داشت به او دادند و فرمودند: «این هزار دینار را برای پرداخت دیه مصرف کن و با دویست درهم نیز هزینه زندگی خود را تأمین کن». آن مرد خوشحال و شادمان از حضور امام(ع) مرخص شد و این آیه را زمزمه می کرد که خداوند متعال فرمود: «خداوند بهتر می داند رسالت خویش را در کجا قرار دهد».

تعامل با یک شاعر

در نمونه ای دیگر نقل است که شاعری به نام «فرزدق» در مسیر حرکت امام حسین(ع) از مکه به سوی کوفه با ایشان ملاقات کرد و از اوضاع نابسامان کوفه و بی وفایی مردم آن دیار به امام(ع) خبر داد. در مناسبت دیگری نیز امام حسین(ع) به فرزدق کمک مالی کردند. برخی به امام(ع) اعتراض کردند که این شخص با بنی امیه مرتبط است و اهل فسق نیز می باشد. امام(ع) در پاسخ فرمودند: «بهترین دارایی آن است که انسان به وسیله آن آبروی خود را حفظ کند. اگر به این شاعر کمک کنیم، زبان او از بدگویی درباره ما می ایستد، اما اگر ببیند ما دارایی داریم و به او کمک نمی کنیم، به هجو و بدگویی ما خواهد پرداخت و آبروی ما را خواهد برد. پیامبر(ص) نیز به شاعری مانند کعب بن زهیر پاداش داد تا زبان او از بدگویی قطع شود».

تعامل با مخالفان و دشمنان

حتی در سخت ترین شرایط نیز منش انسانی و اخلاقی امام حسین(ع) آشکار بود. هنگامی که لشکر حر بن یزید ریاحی راه را بر کاروان امام(ع) بست، با اینکه آنان دشمن محسوب می شدند، امام(ع) با مشاهده تشنگی شدید سپاهیان حر، به یاران خود دستور دادند تا به آنان و چهارپایانشان آب بدهند و حتی خود حضرت شخصاً به آب دهی پرداختند. این رفتار کریمانه چنان تأثیری بر حر و برخی یارانش گذاشت که بعدها به امام(ع) پیوستند.

این نمونه ها و موارد بسیار دیگر نشان می دهد که امام حسین(ع) در تعامل با تمامی اقشار جامعه از نیازمندان و عادی ترین افراد گرفته تا منتقدان و حتی دشمنان، همواره با کرامت، حکمت، رأفت و در جهت هدایت و آموزش رفتار می کردند و منش ایشان الگویی کامل از انسانیت و فضیلت های اخلاقی است. ایکن - روابط امام حسین(ع) با اعضای خانواده (همسر، فرزندان، برادران) و نیز اصحاب وفادارشان چگونه بود؟ چه درس هایی از سبک مدیریت عاطفی و اخلاقی ایشان در ایجاد پیوندهای عمیق و پایدار می توانیم بیاموزیم؟

رفتار و منش امام حسین(ع) در روابط خانوادگی و اجتماعی تجلی گاه کامل اخلاق اسلامی و مدیریت عاطفی حکیمانه است. ایشان همواره الگویی عملی در ایجاد و تحکیم پیوندهای عمیق عاطفی و اخلاقی بودند.

روابط خانوادگی:

۱. رابطه با همسر: امام حسین(ع) رابطه ای سرشار از مهر و احترام با همسر خود، رباب، مادر حضرت علی اصغر(ع)، داشتند. نقل ها حاکی از عشق و علاقه ای متقابل است تا جایی که گفته شده رباب پس از شهادت امام(ع)، تنها یک سال زندگی کرد و تمام آن مدت را به عزاداری سپری نمود. نمونه های رفتاری ایشان بسیار آموزنده است. از جمله، روایت شده است فردی که برای دیدار به خانه امام(ع) رفته بود، متوجه تفاوت بین اتاق ساده و بی آرایش محل ملاقات امام با اتاق مجلل تر مجاور شد. هنگامی که تعجب خود را بیان کرد، امام حسین(ع) فرمودند: «آن اتاق، متعلق به همسر من است». همچنین، نقل است که امام(ع) از رنگ مو استفاده می کردند و هنگامی که دلیل آن پرسیده شد، فرمودند: «این کار را برای همسرم انجام می دهم؛ زیرا پیامبر(ص) توصیه کرده اند که مردان و زنان خود را برای یکدیگر بیارایند».

۲. رابطه با فرزندان: امام حسین(ع) توجه ویژه ای به تربیت و تشویق فرزندان خود داشتند. نمونه ای تاریخی بیان می کند که یکی از معلمان مدینه، سوره حمد را به نحوی شیوا و همراه با معنا به یکی از فرزندان امام حسین(ع) آموزش داده بود. هنگامی

که کودک سوره را نزد پدر قرائت کرد و منبع آموزش خود را معرفی نمود، امام(ع) مبلغ قابل توجهی به عنوان هدیه و تقدیر از زحمات آن معلم به وی اعطا فرمودند. این رفتار هم اهمیت تعلیم و تربیت صحیح و هنر معلمی را نشان می داد و هم جایگاه والای سوره حمد را یادآور می شد و هم از طریق تشویق، علاقه کودک به یادگیری را تقویت می کرد.

روابط با اصحاب و یاران:

امام حسین(ع) در دوره ای سخت از تاریخ اسلام یعنی در بیست سال حکومت معاویه که همراه با فشار و محدودیت گسترده علیه خاندان پیامبر(ص) بود، با مدیریتی حکیمانه و عاطفی اصحاب و یاران خود را حفظ، جذب و هدایت می کردند. در شرایطی که دستگاه حکومتی به دنبال ترور شخصیت، جذب یا حذف نیروهای وفادار بود، امام(ع) با برپایی مجالس، مهمانی ها، کمک های مالی و اجتماعی و هدایت و نصیحت خیرخواهانه، پیوندی ناگسستنی با یاران خود ایجاد کردند. هر سخن و عمل ایشان حاوی درس، پند، حکمت و حرکت در مسیر احقاق حق و ابطال باطل بود.

سبک تعامل با فرودستان و منتقدان:

۱. تعامل با بردگان: روایتی تاریخی نقل می کند که یکی از خدمتکاران امام حسین(ع) مرتکب خطایی شد که مستحق تعزیر بود. هنگامی که امام(ع) قصد اجرای حد را داشتند، آن خدمتکار آیه «وَ الْكَافِرِينَ الْعَظِيمَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ» و خشم خود را فرو می برند و از مردم درمی گذرند و خداوند نیکوکاران را دوست دارد» را تلاوت کرد. امام(ع) با شنیدن بخش اول آیه (کظم غیظ) او را بخشیدند. وی با ادامه دادن آیه (عافین عن الناس) عفو عمومی را طلب کرد و امام(ع) او را آزاد کردند. سپس، با تکمیل آیه (والله يحب المحسنين)، محسنین را ستود و امام(ع) علاوه بر آزادی، حقوق و امکاناتی به او بخشیدند تا زندگی جدیدی را آغاز کند.

ایستادگی سرسختانه در مقابل ستمگران زمانه (مانند معاویه و یزید) در عین برخوردی سرشار از مهر و گذشت با مردم عادی، منتقدان و حتی دشمنان در موقعیت های شخصی، منش والایی بود که امام حسین(ع) را نه تنها اسوه شجاعت و آزادگی، بلکه الگویی کامل در مدیریت روابط انسانی و عاطفی کرد

۲. تعامل با فقرا: نقل شده است گروهی از نیازمندان در مدینه بر روی زمین نشسته و غذای ساده ای می خوردند. امام حسین(ع) از آنجا گذشت. آن ها با ادب از حضرت دعوت کردند تا در سفره فقیرانه آنان شرکت کند. امام(ع) بی درنگ پذیرفتند، از مرکب پیاده شدند و همراه آنان غذا خوردند. سپس، به آنان فرمودند: «من دعوت شما را اجابت کردم و این حقی بر گردن شماست. حالا شما نیز باید دعوت مرا بپذیرید». بدین ترتیب آنان را به مهمانی دعوت کردند و با نهایت احترام و گشاده دستی از ایشان پذیرایی کردند.

۳. تعامل با منتقدان و بدگویان: در دوره معاویه تبلیغات گسترده و دروغینی علیه امام علی(ع) و خاندان ایشان روانه بود. نقل است فردی از شام (که تحت تأثیر این تبلیغات بود) به مدینه آمد و با دیدن امام حسن(ع) یا امام حسین(ع) (با اختلاف در نقل ها) شروع به دشنام و اهانت گسترده کرد و انواع اتهامات را به ایشان و پدر بزرگوارشان نسبت داد. امام(ع) در مقابل این هجوم با کمال آرامش و بزرگواری برخورد کردند. پس از آنکه فرد سخنان خود را تمام کرد، حضرت به او سلام کردند و با روی گشاده فرمودند: «به نظر می رسد شما در شهر ما غریب هستید. اگر جایی برای اقامت یا کمکی نیاز دارید، ما در خدمت شما هستیم تا پس از رفع خستگی با هم گفت و گویی داشته باشیم». این برخورد کریمانه و غیرمنتظره چنان تأثیری بر فرد گذاشت که به گفته خودش از شدت شرمساری آرزو می کرد زمین شکافته شود و او را در خود بلعد.

درس های مدیریت عاطفی و اخلاقی:

از سیره امام حسین(ع) در ایجاد پیوندهای عمیق درس های متعددی می توان آموخت که به برخی از آن ها اشاره می شود.

تقدم احترام و مهر در خانواده: توجه ویژه به رفاه و احترام همسر و فرزندان حتی در ساده ترین جلوه های زندگی.

تقدیر و تشویق به موقع: بزرگداشت و پاداش دهی مناسب برای خدمات دیگران حتی در امور به ظاهر کوچک مانند تعلیم خوب.

مدیریت منابع انسانی در شرایط سخت: حفظ و جذب یاران نه با زور و اجبار، بلکه با هدایت خیرخواهانه، حمایت مادی و معنوی و ایجاد فضای اعتماد و اطمینان.

گذشت و بزرگواری در مقام قدرت: برخورد عفوگرایانه و احسان آمیز با زیردستان خطاکار، به جای تأکید صرف بر مجازات.

رفع حجب و ایجاد صمیمیت: در هم شکستن دیوارهای طبقاتی با مشارکت در ساده ترین شرایط زندگی افراد کم بضاعت.

پاسخ به خشونت با کرامت: مقابله با توهین و افترا نه با مقابله به مثل، بلکه با رفتاری کریمانه که طرف مقابل را به تفکر و بازنگری وامیدارد.

قاطعیت در اصل و نرمش در رابطه: ایستادگی سرسختانه در مقابل ستمگران زمانه (مانند معاویه و یزید) در عین برخوردی سرشار از مهر و گذشت با مردم عادی، منتقدان و حتی دشمنان در موقعیت های شخصی. این منش والا بود که امام حسین(ع) را نه تنها اسوه شجاعت و آزادگی، بلکه الگویی کامل در مدیریت روابط انسانی و عاطفی کرد.

محبت در عمل؛ نگاهی به سبک مدیریت خانواده امام حسین(ع)
ایکنا - امام حسین(ع) در مقابل ظلم و تبعیض اجتماعی موضعی روشن داشتند. به نظر شما چگونه می توانیم مفهوم «نهیض عاشورا» را به عنوان الگویی برای مسئولیت پذیری اجتماعی در جامعه امروز تفسیر کنیم؟

الگوهای اصیل و برجسته همچون نهضت امام حسین(ع) هم شامل اصول کلی راهنما هستند و هم دربردارنده مصادیق و رفتارهای جزئی و عملی آموزنده. الگو قرار دادن چنین شخصیت هایی برای جامعه امروز به معنای یادگیری هم از مبانی فکری و اعتقادی آنان و هم از شیوه های رفتاری و مدیریتی ایشان در مواجهه با مسائل است.

برای نمونه، حضرت زهرا(س) به عنوان یک انسان کامل الگوی همه هستند. ایشان حتی در جزئیات زندگی نیز به دنبال آموختن و الگوبرداری صحیح بودند. روایت شده است که آن حضرت از «اسماء بنت عمیس» که همراه همسرش جعفر بن ابی طالب در حبشه اقامت داشتند، شنیده بودند که مسیحیان مردگان خود را در تابوت تشییع می کنند. حضرت فاطمه(س) با توجه به این روش وصیت کردند که برای ایشان تابوتی ساخته شود تا حجم بدنشان در هنگام تشییع دیده نشود. این توجه به آموختن از دیگران حتی در امور مرتبط با مرگ برای ما درس آموز است. بنابراین، الگوها هم در اصول کلی مانند توحید، معاد، عدالت طلبی و مسئولیت پذیری و هم در رفتارهای شخصی، اجتماعی، اخلاقی، مالی و مدیریتی می توانند راهنمای ما باشند. در این میان، نهضت عاشورا و شخصیت امام حسین(ع) به عنوان یک الگوی جامع درس های متعددی برای مسئولیت پذیری اجتماعی در عصر حاضر دارد که به برخی از آن ها اشاره می شود.

تفسیر نهضت عاشورا به عنوان الگویی برای مسئولیت پذیری اجتماعی در جامعه امروز به این معناست که ما باید روح حاکم بر این قیام یعنی آگاهی، ایستادگی در برابر ظلم، دفاع از حق و کرامت انسان ها و اقدام عملی و آگاهانه در حد توان و موقعیت خویش را در زندگی فردی و اجتماعی خود جاری کنیم

۱. مسئولیت پذیری در اوج مصیبت و حفظ کرامت انسانی: حتی در سخت ترین شرایط پس از شهادت امام حسین(ع) زمانی که بازماندگان کاروان به اسیری می رفتند، حضرت زینب(س) مدیریت وضعیت را به عهده گرفتند. وقتی مأموران حکومت می خواستند زنان و کودکان را سوار مرکب کنند، ایشان با نهیب و قاطعیت فرمودند: «کنار بروید! ما خود آنان را سوار می کنیم». سپس، با وجود داغ و مصیبت عظیم و لطمات روحی شدید، خودشان شخصاً به کمک هر یک از زنان و کودکان آمدند و آنان را سوار کردند و در نهایت خودشان تنها ماندند. این صحنه درس بزرگی از مسئولیت پذیری فعال، حفظ کرامت حتی در اسارت و مدیریت بحران با حفظ عفت و حریم هاست.

۲. یادگیری و الگوبرداری از تجربیات مثبت: همان گونه که حضرت زهرا(س) از روشی مثبت در فرهنگ دیگران برای حفظ حرمت خویش الهام گرفتند، ما نیز می توانیم از اصل نهضت عاشورا به عنوان یک الگوی پویا برای مواجهه با ظلم و تبعیض های اجتماعی امروز بهره ببریم. عاشورا تنها یک حادثه غم انگیز تاریخی نیست؛ بلکه یک حماسه است که روحیه ظلم ستیزی، مسئولیت پذیری در قبال جامعه، دفاع از مظلوم و پای فشاری بر اصول انسانی و دینی را در هر زمان و مکانی زنده می کند.

۳. مسئولیت پذیری در تمام عرصه های زندگی: الگوهایی مانند امام حسین(ع) و حضرت زهرا(س) به ما می آموزند که مسئولیت پذیری اجتماعی محدود به یک حوزه خاص نیست. همان طور که امام حسین(ع) در مقابل حکومت جور مسئولیت تاریخی خویش را انجام داد و حضرت زهرا(س) در دفاع از حریم امامت و نیز در مسائل شخصی مانند حفظ حجاب و عفت حتی پس از مرگ احساس مسئولیت می کرد، ما نیز باید در همه سطوح از مسائل خانوادگی و شخصی گرفته تا امور اجتماعی و سیاسی مسئولیت پذیر باشیم.

بنابراین، تفسیر نهضت عاشورا به عنوان الگویی برای مسئولیت پذیری اجتماعی در جامعه امروز به این معناست که ما باید روح حاکم بر این قیام یعنی آگاهی، ایستادگی در برابر ظلم، دفاع از حق و کرامت انسان ها و اقدام عملی و آگاهانه در حد توان و موقعیت خویش را در زندگی فردی و اجتماعی خود جاری کنیم. این نهضت به ما می آموزد که در برابر تبعیض، بی عدالتی و انحرافات اجتماعی ساکت ننشینیم و با تکیه بر اصول اخلاقی و دینی مسئولیت خود را در اصلاح جامعه ادا کنیم. ایکن - اگر بخواهیم یک ویژگی برجسته از سیره اجتماعی امام حسین(ع) را به نسل امروز معرفی کنیم که برای بهبود روابط انسانی و جامعه پذیری مفید باشد، آن ویژگی چیست و چگونه می توان آن را در زندگی روزمره پیاده کرد؟

برای پاسخ به این پرسش، می توان از دو جنبه اصلی در سیره اجتماعی امام حسین(ع) و ائمه معصومین(ع) نام برد؛ جنبه اقتصادی و جنبه سیاسی. این دو جنبه در کنار هم ویژگی برجسته مسئولیت پذیری فعال و حکیمانه در قبال جامعه را شکل می دهند.

۱. جنبه اقتصادی: ائمه(ع) و به ویژه امام حسین(ع) برای خودکفایی فردی و اجتماعی اهمیت فراوانی قائل بودند. هدف آنان این بود که افراد و جامعه به حد کفاف برسند و نیازمند دیگران نباشند. خود ایشان نیز با وجود انتخاب زندگی ساده و به دور از تجمل، معمولاً به کارهای مشروع و مفیدی مانند کشاورزی و تجارت اشتغال داشتند تا از نظر مالی به حد کفایت برسند. این رویکرد دو هدف داشت؛ اول، حفظ استقلال شخصی و خانوادگی و دوم، داشتن توانایی برای انفاق و کمک به دیگران. اما نکته کلیدی در سیره آنان این بود که کمک به دیگران تنها به دادن ماهی محدود نمی شد، بلکه تلاش می کردند ماهیگیری را به افراد بیاموزند. یعنی به مردم می آموختند که چگونه می توانند از طریق تجارت، زراعت یا دیگر حرف مشروع خودکفا شوند و دست نیاز به سوی دیگران دراز نکنند. این روش در برابر فرهنگ گداپروزی قرار می گیرد و جامعه را به سمت استقلال و توانمندی سوق می دهد.

۲. جنبه سیاسی: در عرصه سیاسی و اجتماعی نیز امام حسین(ع) الگویی کامل برای مسئولیت پذیری هستند. این الگو در دو موقعیت متفاوت به خوبی نمایان است.

در زمان حکومت حق: در دوران حکومت امام علی(ع) که یک نظام بر حق بود، اگر کسی انتقاد صحیح و سازنده ای داشت، حضرت با گوش شنوا و روی گشاده به آن توجه می کردند و اگر انتقاد نادرست بود، با راهنمایی فرد را از اشتباه خارج می ساختند. این نشان دهنده نقدپذیری و ظرفیت لازم برای مدیریت یک جامعه در چارچوب حق است.

در زمان حکومت باطل: اما در مقابل حکومت باطل موضع امام حسین(ع) بر اساس مصلحت اسلام و مسلمین تعیین می شد. در زمان امام حسن مجتبی(ع) با توجه به خطر نابودی کامل نیروهای اصیل اسلامی و سوءاستفاده دشمنان خارجی ایشان صلح با معاویه را پذیرفتند؛ حتی اگر این به معنای گذشتن از حق شخصی ایشان بود. اما در زمان یزید شرایط تغییر کرده بود. خطر خارجی تقریباً مرتفع شده بود، اما خطر داخلی یعنی تثبیت یک حکومت طاغوتی و فاسد به نام اسلام جامعه را تهدید می کرد. در اینجا امام حسین(ع) قیام کرد و با پرداخت بهای سنگین شهادت خود و یارانش نگذاشت رسم یزیدی و سلطنت فرعون به نام اسلام جا بیفتد. این رویه در دوران امام خمینی(ره) و مقام معظم رهبری نیز به تأسی از امام حسین(ع) ادامه داشته و دارد و ایشان همواره در برابر زورگویان و ظالمان جهان خوار ایستاده اند. امروز و در دنیای معاصر نیز دشمنان و ظالمان خونخوار دنیا چشم طمع به سرزمین ایران اسلامی دارند و مقام معظم رهبری نیز به تأسی از جد بزرگوارشان در برابر ایشان ایستاده اند.

همان طور که سیره امامان(ع) نشان می دهد، ما نباید در رفتار اجتماعی خود مطلق گرا و یک بعدی باشیم. گاه مدارا و گذشت (مانند صلح امام حسن(ع)) و گاه قیام و مقاومت (مانند نهضت امام حسین(ع)) لازم است

ویژگی برجسته در این زمینه مسئولیت پذیری فعال، حکیمانه و مبتنی بر مصلحت جامعه است. این مسئولیت پذیری هم در عرصه اقتصادی (تلاش برای خودکفایی و کمک به خودکفایی دیگران) و هم در عرصه سیاسی - اجتماعی (دفاع از حق، نقدپذیری در نظام حق و مبارزه با باطل در جای لازم) تجلی می یابد.

روش پیاده سازی در زندگی روزمره:

در سطح فردی و خانوادگی: تلاش برای کسب مهارت و استقلال مالی، دوری از تبلی و مصرف زدگی و کمک به دیگران نه صرفاً با اعطای مادیات، بلکه با آموزش، راهنمایی و توانمندسازی آنان.

در سطح اجتماعی: احساس مسئولیت نسبت به سرنوشت جامعه. در شرایطی که نظام بر حق است، با روحیه ای نقاد اما سازنده و در چارچوب قانون و ارزش ها مشارکت کنیم و برای اصلاح کاستی ها بکوشیم.

در مواجهه با ظلم و انحراف: وقتی با بی عدالتی، تبعیض و انحرافات اخلاقی یا اجتماعی مواجه می شویم، با توجه به شرایط و مصلحت عمومی سکوت نکنیم و به اندازه توان و موقعیت خود مسئولیت خود را با شیوه های حکیمانه (از جمله روشنگری، نصیحت و ...) ادا کنیم.

الگوگیری منعطف و خردمندانه: همان طور که سیره امامان(ع) نشان می دهد، ما نباید در رفتار اجتماعی خود مطلق گرا و یک بعدی باشیم. گاه مدارا و گذشت (مانند صلح امام حسن(ع)) و گاه قیام و مقاومت (مانند نهضت امام حسین(ع)) لازم است. تشخیص این موارد، نیازمند بینش، آگاهی و توجه به مصلحت عمومی است. این ویژگی برجسته، از بررسی تاریخ و سخنان امام حسین(ع) که بالغ بر هزاران صفحه می شود استخراج شده و حتی ناظران غیر مسلمان و بی طرف نیز نتوانسته اند فضایل اخلاقی و اجتماعی ایشان را نادیده بگیرند. به تعبیر ضرب المثل عربی: «الْفَضْلُ مَا شَهِدَتْ بِهِ الْأَعْدَاءُ؛ فضیلت آن است که دشمنان نیز به آن گواهی دهند».

ایکنا